

**ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ
УПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Розкривається сутність принципів реалізації організаційних механізмів і педагогічні умови їх реалізації в навчальному процесі.

Ключові слова: навчальний процес, принцип, організаційні механізми.

Н. Островерхова

**ПРИНЦИПЫ РЕАЛИЗАЦИИ ОРГАНИЗАЦИОННЫХ
МЕХАНИЗМОВ ВНЕДРЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СТАНДАРТА**

Аннотация. Раскрывается сущность принципов реализации организационных механизмов и педагогические условия их использования в учебном процессе.

Ключевые слова: учебный процесс, принцип, организационные механизмы.

N. OSTROVERHOVA

**PRINCIPLE OF IMPLEMENTATION OF ORGANIZATIONAL
ARRANGEMENTS INTRODUCTION OF STATE EDUCATIONAL
STANDARDS**

Annotation. The essence of principles of realization of organizational mechanisms as well as pedagogical conditions of their fulfilment is exposed.

Key words: educational process, principles, organizational mechanisms.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку освіти в Україні накреслена у «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті». У ній наголошується: «Освіта – стратегічна основа розвитку

особистості, суспільства, нації, держави, запорука майбутнього, найбільш масштабна і людиномістка сфера суспільства. Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатне навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства» [1, с. 2].

Зміст освіти в нашій країні визначається «Державним стандартом базової і повної середньої загальної освіти», який затверджено постановою Кабінету Міністрів (від 14 січня 2004 р. №24) і нині реалізується у практичній діяльності ЗНЗ [2, с. 1–3]. Постановою Кабінету Міністрів України (від 23 листопада 2011 р. №1392), відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» затверджено модернізований Державний стандарт базової і повної середньої освіти, який впроваджуватиметься в частині базової загальної середньої освіти з 1 вересня 2013р., а в частині повної загальної середньої освіти –з 1 вересня 2018 року [3].

У цьому документі окреслено вимоги до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, гарантії держави у її досягненні. Впровадження в практичну діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, ухвалених Державних стандартів освіти здійснюватиметься через навчальні плани та програми, підручники, посібники, дидактичні матеріали. В успішній їх реалізації важливу роль відіграють наукові-методичні надбання вітчизняний і зарубіжних учених у цій галузі. Зокрема, актуальним є окреслення методологічних основ стратегії оновлення змісту освіти; теоретичне осмислення філософами освітнього процесу й використання їхніх напрацювань для обґрунтування певних освітніх стратегій і педтехнологій. «Будь-яка трансформація освіти має проходити на основі певних філософських припущень» – пише В. В. Громовий [4, с. 5].

Важливим аспектом успішного впровадження оновленого змісту освіти є добір та реалізація організаційних механізмів управління цим процесом з

позиції науково обґрунтованих принципів.

Аналіз досліджень і публікацій з окресленої теми уможливив зробити висновки про те, що в них йдеться переважно про «механізми державного управління» у різних галузях науки та практики. Однак з-поміж них можна виділити і трансформувати окремі елементи в управління діяльністю школи та навчальним процесом. За визначенням В. Я. Малиновського: «Механізми управління – це сукупність засобів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію поставленої мети [5]. В. В. Остапчук обґрунтовує організаційний механізм неперервною освітою через: державне управління, управління з боку навчального закладу, управління процесом навчання з боку самих суб'єктів навчання; аналізує можливість використання ринкових механізмів в освіті послуг, створення індустрії сучасних способів навчання [6, с.8]. На думку Я. С. Клейнера, механізм управління може включати більше десяти «елементів», зокрема: цілі, управлінський процес, систему управління й управлінських відносин, кадри, ресурси, методи, принципи, закони і закономірності, критерії, соціальні й правові норми, способи визначення цілей, організм управління [7].

Вивчення та аналіз літератури з проблеми удосконалення організаційних механізмів управління уможливило зробити наступні висновки: а) необхідно інтегрувати спільне й загальне, одиничне й відмінне у тлумаченні поняття «організаційний механізм», окреслити його теоретико-методологічний базис; б) дати визначення поняття «організаційний механізм управління впровадженням ДСЗСО»; в) окреслити його місце в технології впровадження ДСЗСО та оцінювання ефективності цього процесу; г) добір та використання організаційних механізмів управління впровадженням ДСЗСО безпосередньо у навчальному процесі має співвідноситися зі специфікою ЗНЗ (типом, ступенями навчання, спеціалізацією, формою власності, особливостями пріоритетних аспектів діяльності тощо); д) особливості реалізації організаційних механізмів у процесі навчання полягають у

врахуванні специфіки навчального предмета та навчальної програми, за якою працює вчитель; підручників та навчальних посібників, якими користується вчитель у навчальному процесі), технологій реалізації змісту навчальної програми тощо.

Мета статті. Дати визначення поняття «організаційний механізм управління впровадженням ДСЗСО», розкрити основні принципи їх реалізації у навчальному процесі, визначити його місце в технології аналізу та оцінювання ефективності цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постановка мети обумовила необхідність пошуків спільного й загального, одиничного й відмінного у різноманітних визначеннях поняття «механізм управління» різними авторами. З цією метою нами зроблено малу вибірку основних ознак цього поняття у наукових працях 18-ти авторів. У результаті встановлено, що провідне місце у понятті «механізм управління» посідають методи, форми, засоби (їх питома вага складає 0,72); друге місце посіли інструментарії та важелі (0, 22); третє місце – правові норми і принципи (0,06). Для теми нашого дослідження, яке детермінується складними системними зв'язками, ієрархічними процесами впровадження державного стандарту загальної середньої освіти в діяльність ЗНЗ, важливим є визначення та розкриття сутності поняття «організаційний механізм управління впровадженням ДСЗСО» у навчальному процесі на засадах науково обґрунтованих принципів.

Виходячи з того, що організаційні механізми визнані вченими як важливий чинник підвищення ефективності управління галуззю освіти, закладом освіти, навчальним процесом, нами введено у науковий обіг наступну дефініцію: *організаційні механізми управління впровадженням державного стандарту загальної середньої освіти – це органічна сукупність: наукових підходів, принципів, концепцій; методів, способів, засобів, форм, стимулів впливу на суб'єкти навчального процесу, технологій і критеріїв оцінювання ефективності їх реалізації у*

навчальному процесі.

Навчальний процес – це цілісний двоєдиний процес педагогічної діяльності вчителя (викладання) та навчальної діяльності учнів (учіння), який спрямований на досягнення поставлених навчально-виховних завдань; це цілеспрямований процес організації і стимулювання активної навчально-пізнавальної діяльності учнів щодо опанування наукових знань, умінь і навичок, розвитку творчих здібностей, світогляду та морально-етичних поглядів і переконань [8, с. 149]. У навчальному процесі реалізується в зміст освіти на засадах науково обґрунтованих принципів. При цьому слід виходити з того, що «*принцип*» – це основне положення, керівна ідея, правило поведінки, діяльності, на основі якого здійснюється процес навчання [9, с. 563]. Принципи відображають загальні вимоги до змісту та організації процесу навчання і певною мірою закладені у змісті навчального матеріалу. Водночас залежно від потреби той чи інший принцип може реалізуватися у процесі навчання більш інтенсивно за рахунок раціонального добору чи розробки навчального матеріалу та механізмів його реалізації. У педагогічній літературі висвітлюються різні класифікації принципів навчання. Їх обґрунтування та тлумачення зумовлене зміною парадигм освіти і навчання підростаючого покоління на тому чи іншому етапі розвитку суспільства, умов функціонування та розвитку системи освіти, проблем і перспектив наукових досліджень, потреб і вимог практики.

В основу класифікацій принципів реалізації змісту освіти вченими покладено ті ідеї та наукові підходи, які стали предметом їх фундаментального дослідження. Зокрема Ю. К. Бабанський класифікацію принципів здійснив на основі ідеї оптимізації навчально-виховного процесу [10]. В. О. Онищук і В. Ф. Паламарчук за основу класифікації принципів навчання взяли ідею забезпечення єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання, а саме: принцип виховального навчання, розвивального навчання, науковості, зв'язку теорії з практикою, навчання з життям; наочності, доступності, систематичності і послідовності,

самостійності й активності учнів у навчанні, цілеспрямованості та мотивації, індивідуального підходу до учнів, оптимізації навчального процесу [11, с.42–53]. У науці й практичній діяльності ЗНЗ широко використовуються й інші класифікації принципів навчання (М. М. Скаткіна, В. В. Краєвського [12], І. Ф. Харламова [13] та ін.).

У процесі дослідження ми, оцінивши в основному позитивно існуючі класифікації принципів навчання, запропонували авторську – це: принцип науковості і доступності навчання; проблемності; наочності; активності та свідомості учнів у процесі навчання; систематичності і послідовності; зв'язку теорії з практикою, навчання з життям; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання; єдності освітньої, розвивальної і виховної функцій навчання [14, с. 237–248].

Учителям і керівникам загальноосвітніх навчальних закладів слід пам'ятати, що не всі принципи навчання реалізуються на уроці скопом. Зазвичай, виділяються один-два домінуючі. Вибір і ступінь їх реалізації об'єктивно зумовлюються метою, завданнями та змістом навчального матеріалу, що вивчається на уроці. Тому вчителеві слід знати сутність принципів навчання, їх характерні ознаки та оптимальні механізми їх реалізації. При підготовці до уроку необхідно проаналізувати навчальний матеріал і з'ясувати ступінь вираженості в ньому того чи іншого принципу навчання. В разі необхідності слід добирати навчальний матеріал з метою більш повної та ефективної реалізації на уроці того чи іншого принципу. Розглянемо сутність принципів навчання (за авторською класифікацією) і механізми їх реалізації на уроці.

Принцип науковості навчання спирається на закономірні зв'язки змісту науки та навчального предмета. Він передбачає включення в зміст навчання об'єктивних наукових фактів, понять, законів та закономірностей, теорій відповідних галузей науки, розкриття їх з позицій сучасного рівня науково-технічного прогресу. Реалізується вчителем у конкретній навчальній ситуації з урахуванням вікових та індивідуально-пізнавальних можливостей учнів,

рівня їх інтелектуального розвитку.

Механізми реалізації принципу науковості навчання: аналіз програмного матеріалу і виявлення його наукового потенціалу; в разі необхідності посилити науковий рівень навчального матеріалу за рахунок добору інформації із додаткових джерел чи самостійної розробки; забезпечити діалектичний підхід до вивчення явищ, процесів довколишньої дійсності, законів природи і розвитку суспільства; засобом змісту навчального матеріалу формувати в учнів науковий світогляд, озброювати їх методами наукового пізнання і науково-пошукової діяльності; інтегрувати наукові знання в процесі навчання; розкривати сутність та хибність антинаукових теорій, течій, ідей тощо, формувати критичне ставлення учнів до псевдонауки.

Принцип доступності навчання передбачає комплекс механізмів добору та реалізації змісту і методів навчання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів. Його реалізація зумовлює необхідність окреслення вчителем навчального матеріалу, оптимального за обсягом, складністю і трудністю з урахуванням здібностей, інтересів та нахилів, рівнів навчальних досягнень учнів. Доступність навчання жодною мірою не означає зниження його наукового рівня. Вдалий механізм реалізації цього принципу забезпечує оптимальність поєднання науковості та посильної трудності змісту, методів і засобів навчання, форм організації навчальної діяльності учнів. Сфера доступності навчання може розширюватися чи звужуватися залежно від рівня навчальної підготовленості учнів. У забезпеченні доступності навчання важливу роль відіграє чіткість та логічність викладу навчального матеріалу, ясність думки, правильність і емоційність мови, використання цікавих фактів, прикладів, ілюстративного матеріалу, розкриття зв'язку теоретичних знань з практичною діяльністю. Доступність навчання не допускає його спрощення, зниження темпу і ритму навчальної діяльності учнів.

Механізми реалізації принципу доступності навчання: окреслення

навчального матеріалу, доступного для сприймання і засвоєння учнями з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей; раціональність і доступність форм, методів і засобів навчання; підготовка диференційованого навчального матеріалу з метою усунення прогалин у знаннях учнів і способах діяльності з метою переводу їх на більш високі рівні засвоєння (із зони актуального в зону потенційного розвитку); відповідність загального темпу просування учнів у навчанні та індивідуальної швидкості просування в учінні окремих учнів; доступність і оптимальність змісту та обсягу домашнього завдання.

Принцип наочності навчання спирається на діалектико-матеріалістичну теорію пізнання, суть якої полягає у сходженні від живого споглядання до абстрактного мислення, а від нього до практики. Реалізація принципу наочності забезпечує єдність чуттєвого і раціонального, конкретного і абстрактного, емпіричного і теоретичного. У навчально-виховному процесі цей зв'язок здійснюється шляхом оптимального використання комплексу засобів наочності. Наочність – це спеціально організоване в ході навчальної діяльності використання вчителем реальних об'єктів дійсності чи їх зображень. Правильне використання різних видів наочних посібників сприяє формуванню в учнів наукових понять, явищ, процесів, законів, закономірностей тощо; розвитку пізнавальних інтересів, мобілізації їх активності та розвитку творчості. На уроці важливо забезпечити раціональне поєднання різних засобів наочності, що діють на аналізатори дитини і забезпечують якість сприймання і засвоєння навчального матеріалу.

Механізми реалізації принципу наочності навчання – це: раціональний добір комплексу засобів наочності (технічні засоби навчання, таблиці, графіки, схеми, малюнки, транспаранти, комп'ютер) і використання їх на уроці з метою оптимального розвитку слухових, зорових, тактильних та інших відчуттів учнів, концентрації уваги учнів на основному, істотному в навчальному матеріалі; формування і розвиток засобами наочності конкретного та образного мислення в учнів у процесі навчання; забезпечення

раціонального поєднання в процесі навчання різних засобів наочності (натуральні об'єкти, образотворчі, схематичні, аудіовізуальні засоби тощо); забезпечення педагогічно доцільного поєднання слова вчителя і наочності.

Принцип проблемності навчання та його реалізація сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, формуванню їх творчих здібностей. «Проблемне навчання – це особливий тип навчання, характерною ознакою якого є його розвивальна, стосовно творчих здібностей учнів, функція», – пише В. Т. Кудрявцева [15, с. 6]. Проблемність навчання за своєю сутністю є принципом розвивального навчання, який забезпечує конвергентність процесів учіння та наукового пізнання. Принцип проблемності навчання зумовлює необхідність постановки перед учнями пізнавальних проблем та завдань, створення проблемних ситуацій, які спонукають їх до пошуково-пізнавальної діяльності, у процесі якої формується їх самостійність щодо бачення проблеми, розуміння її сутності, мети і завдань вирішення, неординарних шляхів розв'язання. Правильна постановка проблемного питання, на думку І. Ф. Харламова, виводить учнів за межі набутих знань, тобто створює суперечність між знаннями і незнаннями, що підвищує інтерес до проблеми. Автор зазначає: «В принципі з постановки пізнавальних питань, завдань і проблем повинно починатися вивчення будь-якого нового матеріалу» [13, с. 182]. Реалізація принципу проблемності навчання сприяє розвитку мислення учнів, яке, зазвичай, починається з проблеми чи питання, з подиву чи нерозуміння, з суперечності. Проблемною ситуацією визначається залучення особистості до розумових процесів.

Механізми реалізації принципу проблемності навчання такі: визначення тем програмного матеріалу, які доцільно реалізувати проблемним способом; виділення тієї частини, блоку, дози навчального матеріалу, на основі яких будуть поставлені проблемні питання; створення проблемної ситуації в процесі вивчення нового матеріалу; здійснення педагогічного керівництва процесом розв'язання поставленої проблеми, тобто управління пошуково-пізнавальною діяльністю учнів; дотримання послідовності етапів

проблемного навчання як творчого процесу (постановка проблемних завдань, сприймання і усвідомлення проблеми учнями, власне рішення проблеми з використанням неординарних способів); добір і реалізація раціональних механізмів організації пошуково-пізнавальної діяльності учнів у процесі розв'язання проблеми.

Принцип самостійності і активності учнів у процесі навчання реалізується за умови оптимального прояву учнями пізнавальної і творчої активності в процесі засвоєння знань, вироблення умінь та навичок, застосування їх у практичній діяльності [14, с. 243]. Самостійність і активність учнів значною мірою формуються в процесі виконання ними самостійної навчальної роботи, головною метою якої є розвиток їх пізнавальних сил, здібностей, ініціативи, творчості. Під активністю особистості слід розуміти, перш за все, творчу продуктивну діяльність, спрямовану на розв'язання проблемних завдань та яка проявляється у самостійному мисленні. Вирізняють чотири рівні самостійної продуктивної діяльності учнів: перший – копіювальні дії учнів за заданим зразком; другий – репродуктивна діяльність, спрямована на відтворення інформації про різні властивості об'єкту вивчення; третій – продуктивна діяльність самостійного застосування набутих знань для розв'язання навчальних завдань; четвертий – перенесення знань на розв'язання навчальних завдань в абсолютно нових ситуаціях. Відповідно до рівнів сформованості умінь і навичок самостійної роботи учнів виділяються чотири її типи: репродуктивна, реконструктивно-варіативна, евристична і творча. Самостійність і активність учнів є передумовою самоосвіти та самовдосконалення. Одна з важливих проблем перебудови школи – інтенсифікація навчальної роботи, пов'язана, перш за все, з рівнем активності мислення і самостійності суджень, логікою аргументації тих чи інших положень, оцінкою і узагальненням вивчених фактів, явищ, процесів.

Механізми реалізації принципу самостійності і активності учнів у процесі навчання – це: посилення соціально-педагогічної мотивації учіння та

набуття освіти учнями; раціональний добір змісту, методів, засобів навчання та форм організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів; максимальне залучення учнів на уроці до різних видів самостійної діяльності щодо опанування і застосування знань, умінь та навичок; формування в учнів умінь окреслювати проблему, осмислювати її сутність, розробляти гіпотези та знаходити раціональні шляхи її розв'язання; озброєння учнів навичками самостійного пошуку інформації, її обробки та аналізу, використання в практичній діяльності; формування в учнів стійкої потреби у самоосвіті та оволодінні способами її набуття.

Принцип систематичності та послідовності навчання передбачає формування знань, умінь та навичок учнів таким чином, щоб нові знання спиралися на раніше засвоєні і в свою чергу стали фундаментом для засвоєння наступних. Систематичність навчання означає: а) послідовно побудований на логіці науки і обумовлений віковими особливостями учнів виклад змісту навчального матеріалу; б) планомірний порядок навчання, де кожний етап спільної діяльності вчителя та учнів базується на попередніх етапах і відкриває шлях до подальшого руху вперед [14, с. 243]. Реалізація принципу систематичності й послідовності навчання забезпечується відповідним комплексом змісту, методів і засобів навчання. Цей принцип передбачає викладання навчального матеріалу у логічній послідовності, в системі нарощування трудності та складності знань, способів діяльності.

Механізми реалізації принципу систематичності та послідовності навчання: формування знань, умінь і навичок учнів у логічній послідовності (кожен елемент навчального матеріалу логічно пов'язується з іншими, наступне спирається на попереднє, є базою для засвоєння нового, забезпечує послідовність розвитку мислення, пізнавальних сил та потенційних можливостей учнів); дотримання логічних зв'язків між формами і методами навчання; вироблення навичок раціонального планування навчальної діяльності (побудова логічно струнких планів відповідей, написання творів, виконання лабораторних робіт, прогнозування); систематизація і узагальнення способів

діяльності (формування в учнів розумових прийомів порівняння, систематизації, узагальнення і абстрагування); координування діяльності учнів відповідно до вимог та дій учителів різних навчальних предметів; виявлення та реалізація міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків у процесі навчання; здійснення моніторингу навчальних досягнень учнів.

Принцип урахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання потребує створення умов для активної та організованої роботи всіх учнів, разом з тим для індивідуального підходу до кожного учня зокрема з метою забезпечення успішного навчання і розвитку їх потенційних можливостей. Успішна реалізація цього принципу забезпечується знаннями вчителя психофізіологічних особливостей учнів, рівнів їх навчальної підготовленості та стану фізичного здоров'я. Індивідуальний підхід більш ефективно здійснюється через систему диференційованих завдань, розрахованих на різні рівні навчальної підготовленості учнів, темпу й ритму їх праці. У результаті реалізації даного принципу ліквідуються прогалини в знаннях, уміннях та навичках учнів, поглиблюється та розширюється діапазон знань окремих учнів з того чи іншого навчального предмета. «Індивідуальний підхід стимулює реалізацію позитивних потенцій школяра і це благотворно впливає як на навчальну діяльність, так і на наступну участь у суспільно необхідній праці», – пише К. І. Гуревич [16, с. 73]. Реалізація цього принципу у процесі навчання забезпечує активне включення учнів у пізнавальний процес, що допомагає їм наблизитися до розуміння своїх особливостей і використання особистісного феномену у творчій навчально-пізнавальній діяльності.

Механізми реалізації принципу врахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні – це: знання і врахування в процесі навчання психофізіологічних вікових та індивідуальних особливостей учнів; диференційований відбір змісту, методів і засобів навчання, форм організації навчальної діяльності учнів; стимулювання самостійної індивідуальної навчальної діяльності учнів; здійснення професійної орієнтації учнів на уроці

з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей; організація навчального процесу з максимальним залученням учнів до участі в ньому (з урахуванням їх індивідуальних можливостей і бажання); виявлення творчого потенціалу учнів і забезпечення умов для його реалізації в навчальній діяльності; використання індивідуального підходу до оцінки знань, умінь та навичок учнів.

Принцип усвідомлення і міцності засвоєння знань, умінь та навичок учнів спрямований на забезпечення їх загальноосвітньої компетентності, розвитку пізнавальних здібностей; передбачає необхідність усвідомленого і міцного засвоєння учнями основного, істотного у навчальному матеріалі, розвитку творчого мислення. «Принцип міцності в сучасному розумінні має бути пов'язаний з принципом свідомості: запам'ятовувати учень повинен свідомо засвоєне, добре осмислене» [16, с. 76]. Принцип усвідомленого навчання – це не тільки забезпечення системи правильних логічних операцій, а й формування відповідального ставлення учнів до навчання, розуміння значення знань для життя людини і суспільства. Міцність і усвідомленість результатів навчання – це наслідки забезпечення єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання. Результативність навчання характеризується високим рівнем навчальних досягнень учнів, сформованості їхніх ідейно-моральних переконань, навичок навчально-пізнавальної діяльності, суспільно-ціннісної поведінки. Цей принцип орієнтує також на практичну спрямованість навчання, забезпечення дієвості знань, умінь та навичок учнів.

Механізми реалізації принципу свідомості та міцності засвоєння знань, умінь та навичок учнів спрямовані на: формування в учнів діалектичного розуміння довколишнього світу; розкриття значущості та можливості використання набутих знань, умінь і навичок учнів як інструменту самопізнання; озброєння учнів способами систематизації і узагальнення знань, умінь та навичок; забезпечення засвоєння учнями основного, істотного у змісті навчального матеріалу; виявлення й усунення прогалин у знаннях

учнів; озброєння учнів раціональними методами і засобами учіння; формування в учнів умінь та навичок самореалізації, самоосвіти, самовдосконалення; виявлення і розкриття сутності причинно-наслідкових зв'язків у явищах, процесах, об'єктах вивчення; забезпечення єдності знань і переконань, слова і дії, свідомості та поведінки учнів.

Принцип зв'язку теорії з практикою, навчання з життям спирається на методологічні положення про єдність теорії і практики, зумовленість навчання суспільними процесами. Його реалізація в процесі навчання забезпечує розкриття прикладного аспекту основ наук, практичної значущості вивчення навчальних предметів, формування соціальної орієнтації підростаючого покоління в нових політичних, економічних та соціальних умовах. Реалізація даного принципу в навчальному процесі передбачає використання краєзнавчого матеріалу, який дозволяє розкрити соціально-економічний та освітньо-культурний потенціал регіону, мікрорайону школи, перспективу їх розвитку. Ознайомлення учнів зі специфікою господарювання в регіоні сприяє підвищенню ефективності профорієнтаційної роботи. Головний мотив цього принципу – роз'яснення практичної значущості теоретичних знань для творчої праці людини, організації практичної діяльності учнів. Забезпечення зв'язку навчання з життям, теорії з практикою сприяє поєднанню вивчення основ наук з різними видами праці (навчальною, виробничою, суспільною, побутовою); актуалізації вивчення і засвоєння знань, умінь та навичок учнів, їх життєвого досвіду й використання його у навчальній діяльності. Реалізація цього принципу забезпечує перетворення знань учнів у переконання, намірів у вчинки. Використання теоретичних знань у процесі виконання практичних завдань переконує учнів в істинності засвоєного навчального матеріалу і формує в них уміння застосовувати їх на практиці.

Реалізації принципу зв'язку теорії з практикою передбачає активне залучення учнів до соціально значущої виробничої праці на підприємствах, установах, у сільськогосподарському виробництві; до суспільно-політичного

життя держави, регіону, району; до процесів розв'язання соціально-економічних, екологічних, культурно-просвітницьких проблем; проблем освіти, навчання, виховання та розвитку особистості.

Механізми реалізації принципу зв'язку теорії з практикою, навчання з життям: розкриття в процесі навчання об'єктивних законів і закономірностей розвитку суспільства; ідеї та стратегії розбудови нашої країни; ролі науки у підвищенні культурно-освітнього рівня населення; створення матеріально-технічної бази в країні; формування нового мислення, нових суспільних відносин; ознайомлення учнів з основами сучасного виробництва, соціально-економічними перетвореннями в нашій країні і за рубежом на основі достовірних наукових даних і поточної інформації; розкриття шляхів підвищення продуктивності праці виробничників, працівників культури і науки; озброєння учнів трудовими навичками та вміннями; розкриття сутності та специфіки суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в нашій країні й у світі на даному етапі розвитку цивілізації; інформування учнів про стан економічних і правових відносин між різними країнами світу; використання в навчально-виховному процесі даних засобів масової інформації (теле-радіо-передач, періодичної літератури і преси, кіно, краєзнавчого матеріалу, інтернет інформаційної мережі); висвітлення позитивного досвіду роботи трудових колективів та окремих працівників регіону, міста, району, мікрорайону школи.

Принцип єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання забезпечує умови для оптимальної реалізації та самореалізації інтелектуального потенціалу особистості, всебічного її виховання і розвитку. Вихована і розвинена особистість поєднує в собі риси загальнолюдської моралі, фізичну досконалість, виявляє соціальну та громадську активність. Єдність навчання, виховання і розвитку особистості науково обґрунтована та перевірена практикою. Залежно від змісту і характеру викладання навчального матеріалу результати виховного впливу на учнів можуть бути позитивними, негативними, нейтральними. Кожен учитель ставить завдання

оптимально використати зміст, форми, методи і засоби навчання з метою забезпечення позитивного виховного впливу на учнів, формування в них моральних якостей, почуття патріотизму й інтернаціоналізму. Розвивальне навчання спрямоване на забезпечення всебічного розвитку учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, оптимального розвитку пізнавальних психічних процесів і особистісних утворень (здібностей, інтересів, вольових якостей). «Прагнення людини до всебічності – об'єктивна, закономірна потреба його розвитку» – пише Е. І. Моносзон [17, с. 5– 6]. Ефективність розвитку учнів у процесі навчання забезпечується чіткою постановкою розвивальної мети та завдань, раціональним використанням розвивального потенціалу навчального матеріалу, вибором та реалізацією форм, методів і засобів навчання, що сприяють загальному розвитку учнів, їх здібностей та нахилів.

Механізми реалізації принципу єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання такі: аналіз програмного матеріалу з метою виявлення його освітнього, виховного, розвивального потенціалів; раціональність постановки освітньої, виховної та розвивальної цілей навчання на уроці з урахуванням специфіки навчального предмета, теми уроку, особливостей учнів класу; добір (розробка) дидактичного матеріалу, реалізація якого забезпечить оптимальне досягнення триєдиної мети і завдань уроку; добір і використання на уроці ефективних методів, засобів та форм організації навчання; формування способів розумової діяльності учнів; розвиток образного, логічного, абстрактного і конкретного мислення в учнів у процесі навчання; поєднання факторів інтенсифікації та оптимізації навчання; розвиток творчих здібностей учнів; забезпечення позитивного виховного впливу особистості вчителя на учнів як взірця інтелігентної людини.

Внаслідок дослідження окресленого аспекта проблеми окреслено параметри оцінювання ефективності принципів реалізації організаційних механізмів навчання на уроці (табл. 1).

Технологічна карта

оцінювання ефективності принципів реалізації організаційних механізмів навчання

Дата _____ Клас _____

.....Предмет _____ Учитель _____

Мета відвідування уроку: визначення ефективності принципів реалізації організаційних механізмів _____

Тема уроку _____

Мета уроку _____

Обладнання уроку _____

Таблиця 1

Етапи та зміст уроку	Проміжні цілі	Параметри оцінки ефективності принципів реалізації організаційних механізмів у процесі навчання				Оцінка ефективності принципів реалізації організаційних механізмів на уроці
		Реалізація комплексу принципів навчання	Принцип-домінантності та способи його реалізації	Відвідність принципів навчання змісту дидактичного матеріалу	Оптимальність способів реалізації принципів навчання	
1	2	3	4	5	6	7

Шкала оцінювання бальна: «2» – параметр реалізований, «1» – параметр частково реалізований, «0» – параметр не реалізований. Коефіцієнт ефективності визначається відносною величиною суми фактично отриманих балів до максимально можливої: $K.еф. = \frac{\sum \text{факт.}}{\sum \text{макс.}}$ (1).

Якщо: $0,50 \leq K.еф. < 0,75$ – низький рівень;

$0,75 \leq K.еф. < 0,90$ – середній рівень;

$0,90 \leq K.еф. \leq 1,00$ – високий рівень.

Література:

1 .Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002р. №347 // Освіта. – 2002. – 26 квіт. – 1 трав. (№26).– С. 1 – 4; Пед. і психол. проф. освіти. –2002. – №2. – С. 9 – 22.

2. Державний стандарт базової і повної середньої загальної освіти // Освіта України. – 2004. – №5 (20 січ.). – С. 1–3.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392, Київ. «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загально середньої і освіти».

4. Громовий В. В. На шляху до меташколи: філософські засади й освітні реалії в Україні та США / В. В. Громовий: Управління школою.–№25 – 27 (325 –327.– вересень, 2011.– С. 4 –7.– 96 с.

5. Малиновський В. Я. Державне управління // В. Я. Малиновський: Навч. посіб. – Вид. 2-е, доп. та переоб. К.: Атіка, 2003. – 576 с.

6. Остапчук В. В. Механізми державного управління безперервною освітою в Україні: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з державного управління: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління / В. В. Остапчук. – Донецьк, 2006. – 19, [1].

7. Клейнер Я. С. Механізми державного управління: підходи до визначення / Я. С. Клейнер // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : Зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2007. – Т. VIII, Вип. 90, серія «Державне управління». С. 337 – 346.

8. Хозяинов Г. И. Педагогическое мастерство преподавателя / Г. И. Хозяинов. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.

9. Словарь иностранных слов / Под ред. В.И. Лехина; Ф. И. Петрова.– М.: Гос. изд-во иностр. и нац. Словарей, 1954. – С. 563. – 853.с.

10. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Знание, 1987. – 78 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Педагогика и психология; № 6).
11. Дидактика средней школы: Пособие для учителей / Под ред. В. А. Онищука. – К.: Рад. шк. 1987. – С. 42 –53. – 351 с.
12. Скаткин М. Н. Содержание среднего общего образования / М. Н. Скаткин, В. В. Краевский // Проблемы и перспективы. – М.: Знание, 1981.– 96 с.
13. Харламов И. Ф. Педагогика / И. Ф. Харламов. – М.: Высш.шк., 1990. – 576 с.
14. Островерхова Н. М. Методологія аналізу якості уроку як педагогічної сис теми Монографія. – Харків: ТИТУЛ, 2008. – С. 237 – 248.– 402 с.
15. Кудрявцева В. Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы / В. Т. Кудрявцева. – М.: Знание, 1991. – С. 6.– 80 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Педагогика и психология; №4).
16. Гуревич К. И. Индивидуально-психологические особенности школьников / К. И Гуревич. – М.: Знание. 1988. – 80 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Педагогика и психология; №6).
17. Моносзон Е. И. Учитель и всестороннее развитие школьника. – М.: Знание, 1986. – 80 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Педагогика и психология; №7).